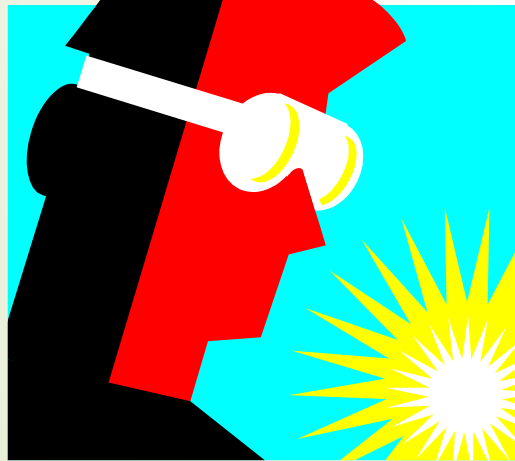
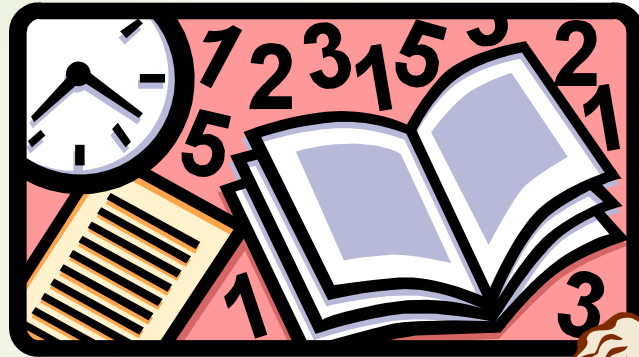

Laaja-alaiset oppimisvaikeudet

JEDU 12.12.2013

- Kuka on erilainen oppija? Määrittelyä
- Laaja-alaiset oppimisvaikeudet ”uutena” haasteena
- Pedagogisia keinoja laaja-alaisten oppimisvaikeuksien kohtaamiseen

Oppimisen vaikeuden ymmärtäminen oppimistaitojen arvioinnin pohjana

Erityisopetuksen peruste

- 01 Hahmottamisen, tarkkaavaisuuden ja keskittymisen vaikeudet
- 02 Kielelliset vaikeudet
- 03 Vuorovaikutuksen ja käyttäytymisen häiriöt
- 04 Lievä kehityksen viivästyminen
- 05 Vaikea kehityksen viivästyminen; keskivaikea tai vaikea kehitysvamma
- 06 Psyykkiset pitkäaikaissairaudet
- 07 Fyysiset pitkäaikaissairaudet
- 08 Autismiin ja Aspergerin oireyhtymään liittyvät oppimisvaikeudet
- 09 Liikkumisen ja motoristen toimintojen vaikeus
- 10 Kuulovamma
- 11 Näkövamma
- 12 Muu syy, joka edellyttää erityisopetusta

OPIKSELUN TUKI ESI- JA PERUSOPETUKSESSA (2010)

Yleinen tuki

- Oppilashuolto.....

Tehostettu tuki

- Ensisijainen tukimuoto ennen erityisopetuspäätöstä

Eriytyinen tuki

- Eriyttäminen .....

Kuka on erilainen oppija?

Oppimisvaikeus= opiskelijalla on vaikeuksia saavuttaa opiskelun tavoitteet tai tavoitteiden saavuttaminen vie kohtuuttomasti aikaa

Haittaavat itsetunnon ja identiteetin kehitystä, uhkaavat koulutus- ja ammattitavoitteita

Komorbiditeetti

Alkuperäinen syy voi olla kapealla alueella, mutta voi laajentua esim. käyttäytymisen ja tarkkaavaisuuden alueelle

Ensisijaiset (synnynnäiset) ja toissijaiset (opitut) ongelmat

Määrittelyä

➤ Erityiset (spesifit) oppimisvaikeudet

- lukivaikeus
- matematiikan vaikeudet
- hahmottamisen vaikeudet
- motoriikan vaikeudet
- lasten ja nuorten kielelliset erityisvaikeudet

➤ Laaja-alaiset oppimisen vaikeudet

- kehitysvammaisuus
- lisäksi "rajalla olevat", suuri, heterogeeninen ryhmä, jossa yksilöllinen vaihtelu suurta

➤ Muut oppimista vaikeuttavat tekijät

- käyttäytymisen vaikeudet
- tarkkaavaisuuden vaikeudet
- mielenterveyden vaikeudet
- sairaudet
- päihteet
- lahjakkuuden tasot
- arjen vaikeudet.

Oppimisen erityisvaikeudet

Kun opiskelijan suoritus jollakin **rajallisella alueella** on poikkeavan heikko **suhteessa hänen muuhun lahjakkuustasoonsa**, eikä suoritusvaikeus johdu riittämättömästä opetuksesta, aistivammasta, tunne-elämän ongelmasta tai muusta vastaavasta, puhutaan oppimisen erityisvaikeudesta

Syy löytyy tällöin **aivojen rakenteellisesta tai toiminnallisesta erityispiirteestä**, joka on yleensä saanut alkunsa jo yksilön varhaiskehityksessä.

Tavallisesti oppimisen erityisvaikeudella tarkoitetaan huomattavaa lukemisen, kirjoittamisen tai laskemisen vaikeutta. Myös kielellisessä kehityksessä ja liiketoiminnoissa voi ilmetä erityisvaikeuksia. Toisaalta tarkkaavaisuushäiriöihin liittyy usein oppimisvaikeuksia.

Tunnistaminen tärkeää - varsinaisten diagnoosien tekeminen tulee jättää asiantuntijoille ja sen sijaan keskittyä pohtimaan, mitä kuvatut vaikeudet opiskelun kannalta merkitsevät ja kuinka nuorta voisi opintojen etenemisessä parhaiten auttaa.

Lasten ja nuorten kielen kehityksen erityisvaikeudet (ent. dysfasia)

Puheen **ymmärtämisen** häiriö

- usein myös kielellisessä ilmaisukyvyssä merkittävää häiriötä
- kyvyttömyys ymmärtää kieliopillisia rakenteita ja kielen tarkempia vivahteita
- useimmin tunne- ja käytöshäiriöitä sekä sosiaalisia häiriöitä
- voivat toistaa kieltä, jota eivät ymmärrä
- hyperaktiivisuus, tarkkaamattomuus, puutteelliset sosiaaliset taidot, kavereista eristäytyminen, sekä ahdistus, sensitiivisyys ja liiallinen ujous.

Puheen **tuottamisen** häiriö:

- viivästymiä tai poikkeavuuksia sanojen ja äänteiden tuottamisessa
- rajoittunut sanaston kehitys, liiallinen muutaman yleisen sanan käyttö
- vaikeus löytää sopivia sanoja, sanojen korvaaminen
- ilmaisun lyhyys, lauserakenteet kypsymättömiä
- lauseopillisia virheitä
- vaikeudet kaverisuhteissa, tunnehäiriöt käytöshäiriöt ja/tai ylivilkkaus ja tarkkaamattomuus yleistä.

Puheen ja kielen ymmärtämisvaikeudet ilmenevät:

- vaikea keskittyä kuuntelemaan hälyisessä ympäristössä
- vaikea toimia kuulemien tai lukemiensa ohjeiden mukaan
- ymmärtää paremmin jokapäiväisiä ja tuttuja sanoja
- ymmärtää paremmin lyhyitä ja yksinkertaisia lauseita
- vaikea seurata nopeaa keskustelua, vaikka keskustelijat olisivat tuttuja
- pystyy keskittymään vain yhteen asiaan kerrallaan
- ymmärtämisen ongelmat tulevat esille erityisesti uusissa tilanteissa ja outojen ihmisten kanssa
- Myös muita kuin kielellisiä pulmia!

Puheen ja kielen *tuottamis*vaikeudet ilmenevät:

- ▶ puhe niukkaa
- ▶ lauseet lyhyitä, sähkösanomatyyllisiä
- ▶ sananlöytämisen vaikeuksia
- ▶ puherytmi voi olla poikkeava
- ▶ puhe voi olla sekavaa-sanavalinnat erikoisia tai lause- ja asiayhteyteen huonosti sopivia
- ▶ puheen sisältö voi olla poikkeavaa
- ▶ asiasta syrjähtelyä
- ▶ juuttuminen toimintaan tai toistaa tai kysyy samaa asiaa tai sanaa monta kertaa
- ▶ käytetyt kielenrakenteet poikkeavia-sanajärjestys, taivutuspäätteet
- ▶ äännevirheet.

Lukivaikeus (dysleksia)

vrt. kielen erityisvaikeus (ent. dysfasia)

- vaikeuksia lukemisessa ja/tai kirjoittamisessa, joita henkilöllä on kouluopetukseen osallistumisesta ja suhteellisen hyvästä yleisestä älyllisestä kehityksestä huolimatta
- lukivaikeutta esiintyy suvuittain, pojat yliedustettuina
- haittaa sujuvan ja ymmärtävän lukutaidon saavuttamista:
  - lukeminen on hidasta ja virhealtista
  - kirjoituksessa on tavallista runsaammin kirjoitusvirheitä
  - numerosarjoissa numerot vaihtavat helposti paikkaa
  - kaikenlainen tekstin tuottaminen on työlästä, esim. kieliopin sääntöjen käsittäminen voi olla vaikeaa
  - työmuistin kapeus, mikä heikentää kykyä pitää mielessä suullisia ohjeita ja mutkikkaita ajatuskokonaisuuksia
  - vieraan kielen sanojen oppiminen, kuullun ymmärtäminen ja kieliopin muistaminen vaikeaa
  - usein motorista kömpelyyttä ja pulmia silmän ja käden

Lukivaikeus

- ▶ Ennen sanasokeus

Määritelmä:

- ▶ Dysleksia on erityinen oppimisvaikeus
- ▶ Alkuperältään neurobiologinen
- ▶ Vaikeudet tarkassa ja/tai sujuvassa sanantunnistuksessa sekä heikko oikeinkirjoitustaito
- ▶ Johtuvat kielen fonologisen osataidon heikkoudesta
- ▶ Ei ole kognitiivisten kykyjen eikä tehokkaan kouluopetuksen perusteella odotuksenmukainen
- ▶ Sekundaarisina seurauksina voi olla ongelmia luetun ymmärtämisessä, vähäinen lukeminen vapaa-ajalla, voi haitata sanavaraston ja taustatietomäärän kasvua (Lyon ym. 2003)
- ▶ Lukemis- ja kirjoittamisvaikeuksia noin 10 %:lla koululaisista
- ▶ Vaikea lukivaikeus 3 – 6 %

Matematiikan oppimisvaikeudet

Matematiikan erityisvaikeus määritelmä

- Laskutaidon heikkous ei selity pelkästään yleisestä alyllisestä kehitysvammaisuudesta tai puutteellisesta kouluopetuksesta (Stakes 1995)
- Matematiikan oppimiseen liittyvä häiriöiden yhdistelmä, joka sisältää kehon- ja tilanhahmottamiseen liittyviä vaikeuksia, spatiaalisia vaikeuksia tai kielellistettävien suhderakennelmien ymmärtämisen vaikeuksia

Sosioemotionaaliset vaikeudet / häiriöt

Ilmenemismuotoja

- Arkuus, ujous
- Vetäytyminen, ahdistuneisuus
- Ylivilkkaus, rajattomuus
- Riippuvuusongelma
- Masentuneisuus
- Käytöshäiriöt
- Aggressiivisuus, hyökkäävyys
- Keskittymiskyvyn vaikeudet
- Nukkumisvaikeudet
- Impulsiivisuus

HAHMOTUSVAIKEUKSIEN ILMENEMINEN

- Opiskelu
  - Teoria-aineet
  - Matematiikka
  - Vieraat kielet
- Kellon hallinta ja ajan arviointi (oman opiskelun suunnittelu!)
- Suunnistaminen ja reittien oppiminen
- Sosiaaliset suhteet
- Itsearviointi

VISUAALINEN TARKKAVAIKUUS (Isomäki

2011)

- ▶ Häiriöt ilmenevät esim.:
  - ▶ Huolimattomuusvirheinä
    - ▶ Johtuvat vaikeuksista huomioida visuaalisia ärsykeitä
  - ▶ Etsimisen ja löytämisen vaikeuksina
    - ▶ Johtuvat vaikeuksista erottaa oleellisia visuaalisia ärsykeitä
  - ▶ Vaikeutena seurata opetusta taululta
    - ▶ Johtuvat vaikeuksista visuaalisen tarkkavaisuuden kohteen vaihtamisena

VISUOSPATIAALINEN JA VISUOKONSTRUKTIONAALINEN HAHMOTTAMINEN (Isomäki 2011)

- ▶ Häiriöt ilmenevät esim.:
  - ▶ Eksymistaipumuksena
    - ▶ Johtuvat suuntien ja oikea-vasen –erottelun vaikeuksista
  - ▶ Vaikeuksina taitoaineissa
    - ▶ Johtuvat kädentaitojen ja mm. mittojen hallinnan vaikeuksista
  - ▶ Vaikeuksina kellon oppimisessa
    - ▶ Johtuvat suuntien erottamisen vaikeuksista
  - ▶ Vaikeuksina matematiikassa
    - ▶ Johtuvat mm. lukumääräkäsitteen, lukujonokäsitteen, laskusuunnan ja avaruudellisten objektien hallinnan vaikeuksista.

HAHMOTUSVAIKEUDET JA OPISKELU

- Apukeinoja luokkatyöskentelyyn:
  - Sijoittuminen luokassa
  - Taulu selkeä, ei liikaa informaatiota
  - Tietoa ei puhtaasti visuaalisessa muodossa
  - Asioiden kielellistäminen
    - Näönvaraisten tehtävien "aukipuhuminen"
    - Kielellinen uudelleenjäsentäminen
  - Toiminnanohjauksen tukeminen
  - Kynätuen käyttö (lapset) ja käsialakirjoituksesta vapauttaminen (visuomotoriikka)
- Tietokone kirjoittamisen apuvälineenä

HAHMOTUSVAIKEUDET JA OPISKELU

Mikä tukee avaruudellista hahmottamista?

- Selkeä oppikirja, jossa vähän kuvia ja kuvioita
- Taulukot, kuviot ja kuvat on myös kirjassa kirjoitettu "auki", tekstiksi
- Käännetään itse taulukot/kuvat/kuviot kielelliseksi
- Selvitetään ja käydään läpi kirjan rakennetta etukäteen, systemaattiset lukustrategiat apuna
- Esim. matematiikassa vaiheittaiset ohjeet, miten kulman mittaaminen tms., tulisi tehdä

HAHMOTUSVAIKEUDET JA OPISKELU

Mikä tukee visuaalista tarkkaavaisuutta?

Olennaisten asioiden ja yksityiskohtien löytämisen helpottaminen

- ▀ Valkoinen "peittopaperi" avuksi -> peitetään muut kuin luettava asia
- ▀ Alleviivaukset
- ▀ Omat merkinnät: vedetään viiva kuvatekstistä kuvaan, väritetään oleelliset tietolaatikat, post-it -laput
- ▀ Kielellistäminen ja huolellisen työskentelyotteen opetteleminen

TARKKAAVAISUUSHÄIRIÖ ADD

(Attention deficit disorder)

Diagnostiset kriteerit

1. Henkilöllä on vaikeuksia ottaa huomioon yksityiskohtia tai hän tekee huolimattomuusvirheitä.
2. Hänellä on toistuvia vaikeuksia keskittyä tehtäviin ja leikkeihin.
3. Hän ei tunnu kuuntelevan, mitä hänelle sanotaan.
4. Hän jättää seuraamatta ohjeita eikä saa tehtäviä loppuun.
5. Hänellä on vaikeuksia suunnitella omaa toimintaansa.
6. Hän väsy nopeasti tai välttelee tehtäviä, jotka vaativat pitkäkestoista ponnistelua.
7. Hän kadottaa tehtävissä tarvittavia esineitä.
8. Hän häiriintyy helposti ulkopuolisista ärsykkeistä.

Tarkkaavaisuuden vaikeudet näkyvät opiskelussa

- Oireyhtymä, sekä ADD että ADHD
- Vaikea keskittyä
- Hätäisyys
- Työn loppuunsaattamisen vaikeus
- Kognitiiviset toiminnot (ongelmanratkaisu, mieleen painaminen)
- Motivaatio ja tunteet
- Impulsiivisuus
- Tehtävän tekemisen organisoinnin vaikeus (toiminnanohjaus)
- Vaikea ylläpitää ponnistelua
- Herkkä muutoksille ja tilannetekijöille
- Motorinen levottomuus
- Suoritutvat koulussa heikommin kuin heidän taitonsa edellyttävät
- Usein myös muita oppimisen vaikeuksia

Motorinen kehityshäiriö

- Kehityksellisiä motorisia häiriöitä esiintyy n. 6 :lla prosentilla lapsista (5v kömpelö, nuoruusiässä näkyy koulumenestyksessä)
- Visuaalisten muististrategioihin vaikeudet
- Havaintotoiminnat
- Informaation muut prosessoinnin vaiheet
- Päätöksenteko ja suunnitteluprosessit
- Informaation käsittelyn nopeus
- Vaikea käyttää ympäristön havaintovihjeitä
- Vaikea organisoida ja yhdistää eri aisteista tulevaa informaatiota
- Vaikea analysoida tehtävän vaatimuksia
- Vaikea toimia kielellisten ohjeiden perusteella (motorisissa sarjoissa), vaikea käyttää kieltä toiminnanohjauksessa

Tuen tarpeiden tunnistamisen opiskelijatasolla

- oppimisvaikeudet, joita seulonta / testit paljastavat
- oppimisen vaikeudet, joita seulat /testit eivät välttämättä paljasta
  - oppimisvaikeudet, joita ihminen itse kokee; selviytyy arkitilanteissa, mutta ongelmat tulevat esille muuttuvissa tilanteissa
  - aiemmat epäonnistumisen kokemukset; avuttomuuden ja häpeän tunteet
- opiskelun vaikeudet
  - kasvavat vaatimukset, tavoitteet
- opiskelua häiritsevät / vaikeuttavat muut tekijät
  - terveydentila, perhesuhteet, arjen taidot, vapaa-aika,.....

YKSILÖLLINEN TAPA KÄSITELLÄ TIETOA

- ▶ Meillä kaikilla on oma persoonallinen tapamme käsitellä tietoa
  - ▶ Tämä perustuu aivojen toiminnan yksilöllisyyteen ja kokemusten ja opittujen asioiden ainutkertaiseen kokonaisuuteen
- ▶ Normaalitilanteissa nämä erot eivät tuota vaikeutta selviytymiseen
  - ▶ Oppimisvaikeuksissa on usein kyse siitä, että kykyprofiili on epätasainen
  - ▶ Näissä tilanteissa vaikeuksia on usein havaittavissa niin oppimisessa kuin arkiselviytymisessäkin

Kehitysvammaisuuden määrittely

- ▶ "Kehitysvammaisuus on vammaisuutta. Sitä luonnehtivat huomattavat rajoituksen sekä älyllisissä toiminnoissa että adaptiivisessa käyttäytymisessä ilmeten käsitteellisissä, sosiaalisissa ja käytännöllisissä taidoissa. Tämä vammaisuus on saanut alkunsa ennen kuin henkilö on täyttänyt 18 vuotta" (AAMR 2002)

...jatkoa (verneri.fi)

► Älyllisten toimintojen käsitteellä viitataan yleiseen henkiseen suorituskyykyyn. Siihen kuuluvat mm.

- Päättelykyky
- Ongelmien ratkaisemisen kyky
- Asiayhteyksien ymmärtäminen ja kokemuksesta oppiminen
- Oman toiminnan suunnittelu

...jatkuu

- Adaptiiviset taidot/toiminnalliset kyvyt: sosiaaliset taidot ja arkipäivässä selviytymisen taidot
- Käsitteelliset taidot: puhuminen, ymmärtäminen, lukeminen, kirjoittaminen, rahan käyttäminen, ajanhallinta
- Sosiaaliset taidot: osaaminen ihmissuhteissa, ”tilannetaju”, suhteiden ylläpitäminen, turvallisuus jne
- Käytännölliset taidot: siisteys, asuminen, liikkuminen, työ, harrastukset

Äo	Taso
50-70	Lievä
35-49	Keskitasoinen
20-34	Vaikea
Alle 20	Syvä

Tarkemmin määrittelemätön

Kehitysvammaisuus vaikuttaa yksilön kykyyn ymmärtää maailmaa. Hänelle muodostuu tavallista yksinkertaisempi ja konkreettisempi käsitys todellisuudesta. Kehitysvammaisuuden aste vaikuttaa siihen, miten konkreettisena todellisuus käsitetään. Vammaisuuden lisäksi yksilölliset piirteet, persoonallisuus ja ennen kaikkea yksilön saamat kokemukset vaikuttavat hänen todellisuuskäsitykseensä.

"Erityishäiriömalli"

(Kuikka 2010)

”Toimintakykymalli”

(Kuikka 2010)

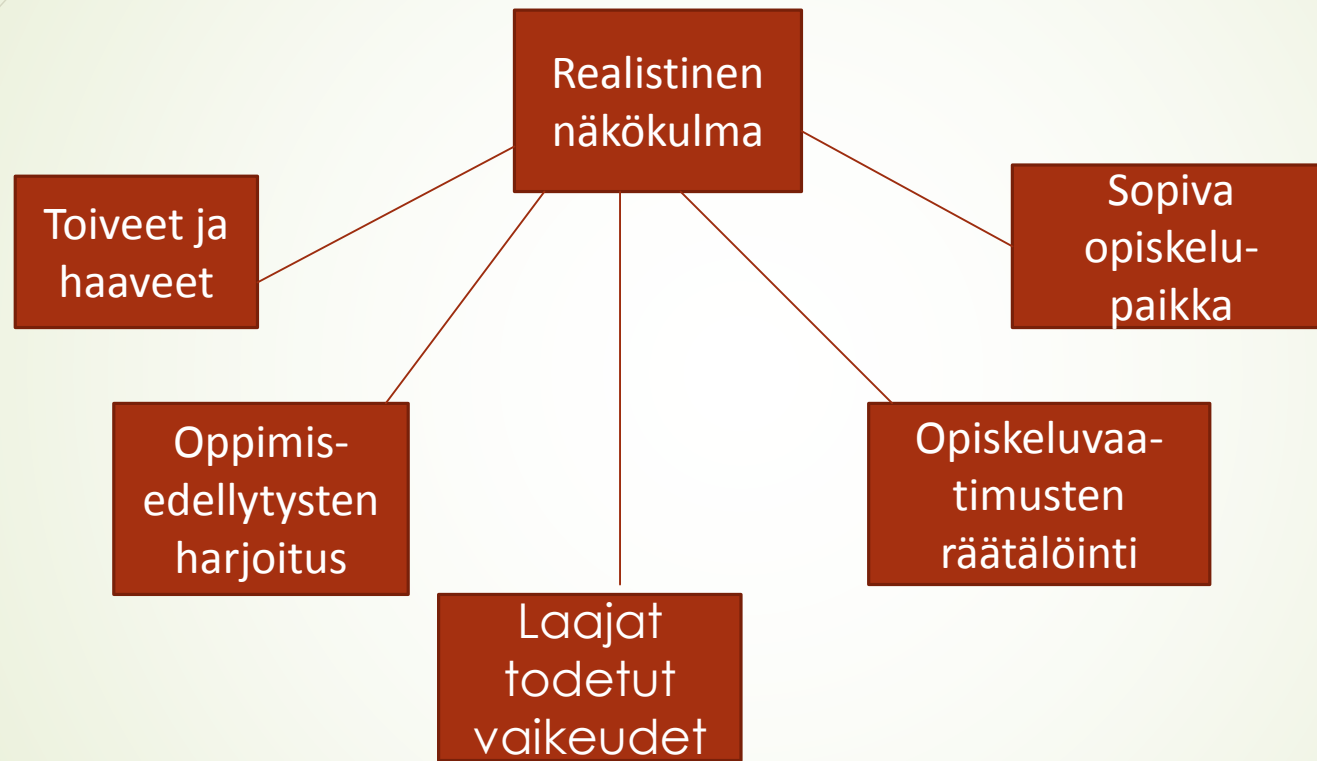
= suhde lahjakkuuden ja vaatimusten välillä

Pohdittava yksilöllisten kykyjen ja muiden edellytysten profiilia

- ▶ Ei vaan vaikeutta, vaan myös opiskelun vaatimuksia
- ▶ Toimintakyvyn ja sen arvion käyttö
- ▶ Seulontojen lisäksi elämäkertahaastattelu

Toimintakyky – näkökulma opetuksessa ja ohjauksessa

Oppimisvaikeudesta toimintakykyyn

Mitä erityistä tukea tarvitseva oppija tarvitsee?

Ristiriita yksilön edellytysten ja toimintaympäristön vaatimusten välillä

Ristiriitaa voidaan tasoittaa:

- ▶ **Kehitetään** toimintaympäristöjä, niissä käytettyjä välineitä esteettömiksi ja saavutettaviksi (fyysinen esteettömyys, selkeät opasteet, selkokielen informatio, helpot lomakkeet), kehitetään pedagogiikkaa
- ▶ **Vahvistetaan** henkilön omaa toimintakykyä (annetaan neuvoja ja ohjeita, harjoitellaan selviytymistä eri tilanteissa, opetetaan, miten jokin tehtävä tehdään)
- ▶ **Annetaan apua konkreettisesti** eri tilanteissa selviytymiseen (työhönvalmennus, tukihenkilö asiointiin jne).